

Povratništvo na področju kriminalitete v Sloveniji*

Franci Brinc**

Raziskava je ugotavljala povratništvo obsojenih oseb po podatkih policije, sodišč in kazenskih zavodov v Jugoslaviji in Sloveniji.

V Sloveniji (po podatkih organov za notranje zadeve) prijavljena kriminaliteta ne narašča, prej se zmanjšuje. Med osumljenci je stalen delež predkaznovanih (19 % oziroma okrog 3000 letno). Zmanjšuje se delež enkrat in dvakrat predkaznovanih, narašča pa delež večkrat predkaznovanih za enaka kazniva dejanja (specialni povratek). Pri kaznivih dejanjih zoper premoženje je vsak drugi obsojenec povratnik. Med obsojenimi je delež povratnikov v Sloveniji (35 %) znatno višji kot v Jugoslaviji (20 %). Med ženskami je manj povratništva kot med moškimi, zato pa je med ženskami več specialnega povratništva. Na dan 1. 8. 1991 je v Sloveniji prestajalo zaporno kazen 597 polnoletnih obsojencev, med katerimi je bilo 258 (43,2 %) prvih kaznovanih in 339 (56,8 %) povratnikov.

Dosedanja spoznanja kažejo, da povratništva s kaznovanjem ni mogoče zmanjšati. Penologija bi moral sprejeti dejstvo, da so ljudje, ki jim ni mogoče preprečiti kriminalitete in ne povratništva, čeprav je zelo pomembno vprašanje, s kakšnimi sredstvi se sploh poskuša preprečiti povratništvo.

Ključne besede: kriminaliteta, povratništvo, obsojeni, povratniki, Slovenija, Jugoslavija.

UDK 343.235.1(497.1+497.12)

Uvod

»Včasih se zdi zapor kot šola kriminala, ki določa, kdo bo postal povratnik.«

Waller, Conditional..., s. 9.

Od uvedbe zaporne kazni dalje se penologi ukvarjajo z vprašanjem povratništva obsojenih oseb. Vendar do danes še niso odkrili sistema, ki bi »ljudem, ki so že bili v ječi, preprečil, da se ne bi ponovno vrnili vanjo«. Raziskave povratništva so obogatile znanstveno penološko misel, niso pa prispevale k zmanjšanju povratništva. Danes v številnih državah povratništvo narašča in v kazenskih zavodih je vedno večji delež tistih, ki so že bili deležni »zaporniškega tretmana«, vendar brez posebnega uspeha.¹ Na zvišanje povratništva naj bi vplivalo boljše pravosodje, ki »dobrim« prestopnikom določa nadomestila za zaporno kazen, za »nevarne« pa je vseeno, ali se zanje uporabi zapor ali kaj dru-

* Prispevek je povzetek strokovne ekspertize »Penološki vidiki povratništva obsojencev v Republiki Sloveniji«, ki jo je opravil pisec leta 1991 v okviru sporazuma o dolgoročnem sodelovanju na področju penologije. Sporazum sta sklenila Ministrstvo za pravosodje in upravo Republike Slovenije in Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Raziskavo je financiralo omenjeno ministrstvo. V tem prispevku so prikazane samo nekatere ugotovitve ekspertize.

** Franci Brinc, doktor pravnih znanosti, znanstveni svetnik, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Kongresni trg 11, 61000 Ljubljana.

¹ V obdobju 1970—86 se je v 31 državah Evrope in Severne Amerike povečala kriminaliteta. V nobeni državi povečanje sredstev za policijo, pravosodje in kazenske zavode ni prispevalo k zmanjšanju kriminalitete. Criminal Justice Systems in Europa, s. 4.

tega, vedno bodo povratniki. Mnogi iščejo razloge za povratništvo v slabostih sistema izvrševanja zaporne kazni. Neuspeh opravičujejo s slabostmi zaporniškega sistema in z neizdelano kriminološko in penološko teorijo,² ki ne omogočata prevzgoje obsojencev, zlasti povratnikov. Doslej ne strog ne human režim izvrševanja zaporne kazni nista prispevala k zmanjšanju povratništva. Očitno povratek sploh ni odvisen od tega, kar se dogaja z obsojencem v kazenskem zavodu, temveč od drugih dejavnikov. Zato ni utemeljeno pričakovanje, da lahko kazenski zavodi storijo kaj bistvenega za zmanjšanje povratništva. Tudi sklepanje o kakovosti dela kazenskih zavodov po količini povratništva odpuščenih obsojencev ni utemeljeno. Ali je sploh mogoče napovedati povratništvo, čas povratka oziroma vrsto in težo kaznivega dejanja in verjetnost, da bo storilec odkrit in obsojen? Oddaja v kazenski zavod za določeno dobo je le mehanična prevencija kriminalitete, ukrep, s katerim se družba le začasno zavaruje. Iz vedenja obsojenca v zaporu pa ni mogoče napovedati njegovega bodočega vedenja. Mnogi obsojeni med prestajanjem kazni izpolnjujejo svoje obveznosti brezhibno, po odpustu pa so nesposobni za samostojno življenje in se kmalu vrnejo v kazenski zavod. Ti bi potrebovali prej varstvo kot kaznovanje, saj je njihova družbena nevarnost majhna, ali je sploh ni. Večini povratnikov kriminaliteta ne prinaša gmotne koristi, kolikor nastanitve in prehrane v kazenskem zavodu ne štejemo za korist.

² Kriza kriminologije se kaže v stagnaciji etiologije, v neproduktivnosti diagnostičnih instrumentov za ugotavljanje kriminalne osebnosti in prognosiranje kriminalnega razvoja ter v neučinkovitosti tretmana. Quensel, s. 40.

Kriminaliteta spremlja vsako družbo in igra pomembno vlogo v družbenem življenju, zato ni samo pojav, ki bi ga morali neusmiljeno zatirati. Kriminalitete ni mogoče premagati, kljub uporabi najsodobnejših kriminalnopolitičnih sredstev. Čeprav policija, tožilstvo, sodišča in kazenski zavodi »delajo« nenehno s polno močjo, ni kriminalitete nič manj. Tudi če bi kazenski zavodi »poboljšali« ali »zastrašili« vse obsojence, bi to bila le kaplja v morje odkrite (še bolj pa neodkrite) kriminalitete. Za preprečevanje povratništva se pretežno uporablja (daljša) zaporna kazen in zastraševanje kot preizkušeno, vendar neuspešno sredstvo.³ Zato je vprašljivo, ali število »zaprtih« obsojencev sploh kaj vpliva na količino kriminalitete.

Socialni razvoj vpliva na stopnjo kriminalitete in na družbeni odziv nanjo (»industrija kontrole«). Čim bogatejša je družba, več je kriminalitete, kar povečuje stroške za zatiranje kriminalitete.⁴ Danes ne vemo, kako kaznovanje učinkuje na zmanjšanje kriminalitete.⁵ Sprašujemo se tudi, ali obravnavanje prestopnikov v zaporih zmanjšuje povratništvo.⁶ Temeljno vprašanje je, koga kaznovati in s čim manjšimi stroški. Stroški so večji, kot bi bilo potrebno, če

³ Kaznovanje storilcev kaznivih dejanj je smiselno samo, če kazni poboljšajo kaznovane in vzgojno vplivajo na druge. Milutinović, s. 20.

⁴ Zvekić, s. 9.

⁵ Revne države bi hitreje napredovale, če ne bi imele visokih stroškov s kriminaliteto. Robert, s. 545.

Kriminaliteta je tem cenejša, čim več jo je, glede na stalno število policistov, tožilcev, sodnikov in delavcev v zaporih. Clear, s. 4.

⁶ Normandeau, Rizkala, s. 27. Clear, s. 5.

V ZDA je leta 1988 Nacionalni svet za kriminaliteto zahteval izračun stroškov za zapore, da bi se

obsojence namesto v odprte, razvrščajo v zaprte zavode, in če izrekajo (dolge) zaporne kazni obsojencem, pri katerih je majhno tveganje povratništva.⁷ Država lahko veliko prihrani, če uporablja zapor le za najbolj nevarne prestopnike.

Povratništvo je neizčrpno področje raziskovanja in potrebno ga je še proučevati. Ne zato, da bi »rešili« problem povratništva, temveč da bi več vedeli o zakonitostih njegovega pojavitvovanja, da bi ga bolje razumeli in ustrezno obravnavali v kazenskem pravu in med izvrševanjem zapornih kazni.

1. Zanesljivost podatkov o kriminaliteti in povratništvu

Statistika kriminalitete je le približna slika resničnosti. Raziskave prikrite kriminalitete kažejo, da je obseg kriminalitete razmeroma stalen, spreminja pa se pogoji odkrivanja, obtoževanja in kaznovanja odkritih storilcev kaznivih dejanj. Statistika odraža le večjo ali manjšo prizadevnost organov kazenskega pravosodja. Zato porast kriminalitete ne zahteva povečane

javnost odločila v korist alternativ za zapor. Parent, s. 7.

⁷ Izračun povprečnih stroškov na eno zaprto osebo za leto 1991 po stanju 1. 8. 1991 (upoštevani so obsojeni, osebe, obsojene za prekršek in priporoki) glede na zagotovljena sredstva iz republiškega proračuna (zakon o proračunu Republike Slovenije, Ur. l. R Slovenije, št. 14/91 z dne 1. 4. 1991. Priloga 1, s. 490), je naslednji (ob domnevni, da stanje zaprtih oseb 1. 8. 1991 predstavlja povprečno letno število zaprtih oseb v posameznem zavodu. Ne glede na število zaprtih oseb, je razvidno razmerje med stroški v zavodih na dan 1. 8. 1991):

Kazenski zavod	Proračun za leto 1991	Stevilo vseh zaprtih oseb 1. 8. 1991	Stroški na eno zaprto osebo SLT ^a	
			letno	mesečno
KPD Ig	8 958 000	22	407 180	33 931
Zapori Celje	24 720 700	61	405 257	33 771
Zapori Koper	19 084 700	64	298 189	24 849
Zapori Maribor	24 728 700	113	218 838	18 236
OKPD Rogoza	6 699 700	34	197 000	16 416
KPD Dob	56 260 900	290	194 000	16 000
Zapori Ljubljana	37 600 300	238	157 984	13 165
SKUPAJ zavodi	178 052 400	832	214 000	17 833
PD Radeče	17 685 500	42	421 071	35 089

stopnje represivnosti (več in daljših zapornih kazni).⁸

Nekatere statistike povratništva upoštevajo tudi obsodbe v mladoletnosti, druge pa le po polnoletnosti. Postavlja se vprašanje, ali naj se pri mladoletnikih upoštevajo samo obsodbe na zapor ali tudi vzgojne ukrepe. Pri polnoletnih pa je vprašanje, ali naj se upoštevajo obsodbe, ki so izbrisane iz kazenske evidence in kako se upoštevata sodni opomin in pogojna obsodba. Pri povratništvu je pomemben potek časa od prejšnje obsodbe do novega kaznivega dejanja. Pomembna je teža novega kaznivega dejanja in izrečena sankcija. Podatki o povratništvu so samo približna slika resničnosti, saj nikoli ni znano, koliko prikrite kriminalitete ima »na vesti« povratnik, zato je vsak odpuščeni obsojenec možni povratnik do svoje smrti (in še po smerti se lahko odkrije preteklo kaznivo dejanje). V zvezi s povratništvom je zelo pomembno, koliko časa po prestani kazni je treba čakati na novo kaznivo dejanje. Krivulja povratništva je najvišja v prvem letu po odpustu iz zavoda,⁹ potem pa je vedno bolj položna. Za vse obsojence, pri katerih je računati na povratništvo, mora poteči enak čas od odpusta do merjenja povratništva. Zato je pomemben datum odpusta iz kazenskega zavoda in datum storitve kaznivega dejanja. Pinatel navaja, da je 5 let po odpustu dovolj za ugotavljanje povratništva.¹⁰

Najzanesljivejši vir podatkov o povratništvu je kazenska evidence, ki se vodi v skladu s pravilnikom o kazenski evidenci (Ur. l. SFRJ, št. 5/79) vseh obsojenih oseb po sistemu kartotek za vsakega obsojenca posebej. V Republiki Sloveniji vodi kazensko evidenco Ministrstvo za notranje zadeve (9. alineja 17. člena zakona o notranji

⁸ Porast števila zapornikov ni odvisen od povečanja kriminalitete, saj za majhna kazniva dejanja ni mogoče izreči zaporne kazni. Mathiesen, s. 8.

⁹ Najvišji delež povratništva je v prvem letu po odpustu iz zavoda (70%). Safonov, s. 54.

Ugotovili smo, da je od odpusta s prestajanja zaporne kazni do storitve novega kaznivega dejanja minilo: 9 dni po prestani kazni 2 let, 13 dni po prestani kazni 3 let in 4 mesecov ter 4 meseci pogojnega odpusta, 20 dni po prestani kazni 7 mesecov, en mesec in 8 dni po prestani kazni 6 let in 8 mesecov, en mesec in 8 dni po prestani kazni 3 let in en mesec ter pogojnim odpustom 7 mesecov, en mesec in 28 dni po prestani kazni enega leta in 8 mesecov ter 3 meseci pogojnega odpusta. Arhiv Franca Brinca.

¹⁰ Pinatel, s. 595.

tranjih zadevah, Ur. l. SRS, št. 28/80).¹¹ Kazenska evidence, je pomemben vir podatkov o obsojenčevi preteklosti, sedanjosti in prihodnosti.

V statistiki povratništva je pomembno vprašanje, kako so upoštevane mladoletniške obsodbe zaradi zaupnosti podatkov o obsodbah mladoletnikov.¹² Postavlja se vprašanje, ali naj se po polnoletnosti uničijo policijski, sodni in socialnoskrbstveni spisi in kartotekе mladoletnika, ali pa naj jih priključijo k spisom, če po polnoletnosti stori kaznivo dejanje. V nekaterih ameriških državah mora polnoletnik prositi za uničenje kartotekе in spisov iz mladoletnosti, v drugih državah pa jih uničijo po uradni dolžnosti, ko postane posameznik polnoleten. Vprašanje je tudi, ali mladoletnik vstopa v kazensko-pravno polnoletnost kot »nedolžen«, čeprav ima »kriminalno« preteklost. Sodnik mora poznavati tudi mladoletniško kriminalno kariero obtoženca, saj ni mogoče zanikati povezanosti kriminalnega vedenja v mladoletnosti z vedenjem po polnoletnosti.¹³ Pri povratnikih s kriminalno kariero in visoko frekvenco nevarnih kaznivih dejanj, ni razloga za tajnost mladoletniške kazenske evidence.¹⁴

KZ SFRJ ne vsebuje določb o kazenski evidence obsojenih mladoletnikov. KZ Republike Slovenije določa (24. člen), da se smejo podatki iz evidence o vzgojnih ukrepih dajati samo sodiščem, javnim tožilstvom in organom za notranje zadeve v zvezi s postopkom zoper mladoletnika ter organom socialnega skrbstva in zavodom, ki izvršujejo vzgojne ukrepe. Po 185. členu zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (Ur. l.

¹¹ Družbeni dogovor o enotnem informacijskem sistemu na področju notranjih zadev v SR Sloveniji (Ur. l. SRS, št. 34/83) v 5. členu določa, da bo informacijski sistem na področju organov za notranje zadeve (ISONZ) zajemal tudi podatke o kazenski evidenci in izvrševanju kazenskih sankcij.

¹² Criminal justice information policy, s. 25.

¹³ Blumstein, The Utility of..., s. 35.

¹⁴ Standard v ZDA predpisuje, da je treba uničiti spise in vse evidence o mladoletnem prestopniku v 5 letih po začetku obravnavanja ali s polnoletnostjo mladoletnika. Standard for the Administration of Juvenile..., s. 156.

Od 28.—29. 6. 1988 je bila v Bostonu nacionalna konferenca ZDA z naslovom En sistem, ena kazenska evidence (»One System, One Record«), ki je sklenila, naj sodnik, ki sodi polnoletnika, dobi kazenski list mladoletnika. Bessette, Preface, s. V.

O priključitvi kazenske evidence mladoletnika evidence polnoletnega obsojenca glej Barton, s. 28.

V Pensilvaniji imata tožilec in sodnik dostop do računalniško vodene kazenske evidence za mladoletnike tudi po njihovi polnoletnosti. Castille, s. 57.

Tabela 1: Gibanje kriminalitet v republiki Sloveniji v obdobju 1981—1990 po podatkih organov za notranje zadeve

Leto	Skupno število kaznivih dejanj	Indeks 1981 = 100	Verižni indeks	Ovadene osebe	
				število	%
1981	32 377	100,0	—	16 847	52,0
1982	43 557	134,5	134,5	20 355	46,7
1983	51 047	157,7	117,2	22 192	43,5
1984	45 014	139,0	88,2	19 918	44,2
1985	42 776	132,1	95,0	18 829	44,0
1986	38 118	117,7	89,1	17 634	46,3
1987	35 421	109,4	92,9	16 509	46,6
1988	38 735	119,6	109,4	17 255	44,5
1989	39 967	123,4	103,2	17 458	43,7
1990	38 353	118,5	96,0	15 553	40,6

Vir: Statistični podatki o kriminaliteti v letu... (letniki 1980—1990). Republiški sekretariat za notranje zadeve. Uprava za informatiko. Ljubljana.

SRS, št. 17/78) vodi evidenco o izrečenih vzgojnih ukrepih Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo. Iz določb ni razvidno, kako ravnati s podatki o izrečenih vzgojnih ukrepih in kaznih mladoletniškega zapora po polnoletnosti. V nekaterih kazenskih listih so podatki o izrečenih vzgojnih ukrepih, v večini jih pa ni. Zaradi takega položaja bo potreben dogovor o postopanju z mladoletniško kazensko evidenco.

Proučevanje povratništva je težko in nehvaleno delo. Ne le, da so postopki in metode zbiranja podatkov neizdelane, temveč je vprašanje, čemu koristijo zbrani podatki. Kaznovanje in izvrševanje kazni zadeva številne organe in strokovne službe.¹⁵ Čeprav povratništvo pogosto uporablja kot merilo učinkovitosti kriminalne in kaznovalne politike, je dvomljivo, ali je res lahko merilo uspešnosti pravosodja, dokler ne vemo, kaj sploh merimo s povratništvom, razen ugotovljenega dejstva, da oseba, ki je bila že obsojena, stori novo kaznivo dejanje.¹⁶

¹⁵ Namesto da bi se povratnikom izrekale daljše kazni, je povprečna dolžina kazni pri povratnikih nižja od kazni, ki so izrečene prvič obsojenim storilcem kaznivih dejanj. Zaključci IV. savetovanja saveza..., s. 169.

Ni razlike v višini kazni, ki jo sodišča izrečejo povratnikom in nepovratnikom. Bayer, s. 106.

Raziskava je pokazala, da ni razlike v kaznovanju povratnikov in nepovratnikov. Kobal, s. 312.

¹⁶ Pri oceni uspešnosti izvršitve kazni je nepravilno vsako novo kaznivo dejanje šteti kot neučinkovitost kaznovanja, saj na uspešnost prevzgoje vpliva množica faktorjev. Smirnov, s. 46.

2. Podatki o povratništvu v Sloveniji in njihovo vrednotenje

2.1. Kriminaliteta v Republiki Sloveniji po podatkih organov za notranje zadeve

Tabela 1 kaže, da so bila večja nihanja v prijavljeni kriminaliteti v Republiki Sloveniji v obdobju 1981—83, kasneje pa so med posameznimi leti le manjše razlike, ki so bolj posledica različnega zajemanja prijavljene kriminalitete kot dejanskih sprememb v količini kriminalitete. Delež ovadenih oseb je v desetletnem obdobju dokaj stalen in znaša okrog 44 %, leta 1990 pa je bil najmanjši (40,6 %). Stevilo ovadenih oseb praviloma ne vpliva na število obsojenih na zaporno kaznen, ker na zapor obsojajo le storilce težjih kaznivih dejanj, statistika ovadenih oseb pa ne kaže teže kriminalitete. Kolikor ostaja delež težje kriminalitete nespremenjen skozi daljše obdobje, bo nespremenjeno tudi število obsojenih oseb na zaporno kaznen. Zato iz statistike kriminalitete ni mogoče sklepati o porastu ali padcu števila zapornikov v prihodnjem obdobju.

2.2. Osumljenci — povratniki v Sloveniji po podatkih organov za notranje zadeve

Po podatkih organov za notranje zadeve je bil v obdobju 1981—90 (tabela 2) med osumljenci delež predkaznovanih od 16—19 %. Bolj kot delež je pomembno število (okrog 3000 letno) predkaznovanih osumljencev. Pri tem je

Tabela 2: Osumljenci — povratniki v Sloveniji po podatkih organov za notranje zadeve v obdobju od 1981—1990

Leto	Skupno število osumljencev	Predkaznovanost osumljencev										Predkazovan za enako kaznivo dejanje					
		skupaj			enkrat			dvakrat			tri in več			skupaj			
		štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%		
1981	16 847	2709	16,1	1645	60,7	691	25,5	373	13,8	549	20,3	464	84,5	74	13,5	11	2,0
1982	20 355	3298	16,2	2014	61,1	859	26,0	425	12,9	694	21,0	587	84,6	101	14,6	6	0,8
1983	22 196	3689	16,6	2288	62,0	895	24,3	506	13,7	830	22,5	718	86,5	96	11,6	16	1,9
1984	19 918	3536	17,6	2144	60,6	926	26,2	466	13,2	783	22,1	657	83,9	112	14,3	14	1,8
1985	18 829	3454	18,3	2058	59,6	911	26,4	485	14,0	784	22,7	654	83,4	111	14,2	19	2,4
1986	17 634	3173	18,0	1838	58,0	868	27,4	467	14,6	769	24,2	624	81,1	120	15,6	25	3,3
1987	16 509	3064	18,5	1739	56,8	815	26,6	510	16,6	1008	32,9	709	70,4	209	20,7	90	8,9
1988	17 255	3299	19,1	1853	56,2	813	24,6	633	19,2	1098	33,3	758	69,0	225	20,5	115	10,5
1989	17 458	3399	19,5	1213	35,7	528	15,5	1658	48,8	1409	41,5	686	48,7	238	16,9	495	34,4
1990	15 551	2980	19,2	1068	35,8	501	16,8	1411	47,4	1173	39,4	551	47,0	194	16,5	428	36,5

Vir: Statistični podatki o kriminaliteti v letu... (letniki 1980—1990). Republiški sekretariat za notranje zadeve. Uprava za informatiko Ljubljana.

treba upoštevati, da izhajajo povratniki iz druge skupine prebivalstva kot prestopniki, ki prvič storijo kaznivo dejanje. Kdor je bil kaznovan, se kasneje pojavlja v skupini »predkaznovanih«, zato delež predkaznovanih med osumljenci v policijski statistiki ni mogoče računati od vseh osumljencev. Osnova za izračun deleža primarnih prestopnikov med osumljenci so še nekaznovani polnoletni prebivalci, medtem ko so osnova za izračun deleža predkaznovanih že kaznovani zaradi kaznivega dejanja. Statistično ni znano število prebivalcev, ki še niso kaznovani in ne število predkaznovanih. Približen izračun za Slovenijo (upoštevali smo, da je bilo v obdobju od 1960—89 letno obsojenih povprečno 11 000 polnoletnih oseb oziroma v 30 letih 330 000 oseb, ki so še potencialno kriminalno aktivne) pokaže, da je delež predkaznovanih med osumljenci 0,91 %. Udeležba v kriminaliteti prej neobsojenih prebivalcev (31. 12. 1988 je bilo v Sloveniji 930 000 prebivalcev v starosti od 18—49 let — Statistični letopis SR Slovenije 1989, stran 74 — od tega števila odštejemo 330 000 predkaznovanih in dobimo 600 000 prej neobsojenih, od skupnega števila 17 255 ovadenih leta 1988 odštejemo 3299 predkaznovanih in ostane 13 955 prej nekaznovanih) je znašala leta 1988 2,3 %. To pomeni, da je med nekaznovanimi dvakrat več osumljencev kot med predkaznovanimi. Vprašujemo se, ali je sploh mogoče zmanjšati 1% delež predkaznovanih v prijavljeni kriminaliteti in ali imajo sploh pomen napor, da bi se zmanjšal tako majhen delež povratnikov. Za proučevanje povratništva je najpomembnejši podatek o stalnem številu okrog 3000 predkaznovanih letno med vsemi osumljenci.

Iz tabele 2 izhaja, da se je v 10 letih zmanjšal delež enkrat in dvakrat predkaznovanih, delež tri in večkrat predkaznovanih pa se je skoraj štirikrat povečal. Med vsemi osumljenci se pojavlja vsako leto stalen delež predkaznovanih, vendar je med njimi vedno večji delež večkratnih povratnikov. Ni pa zaradi tega treba zoper povratnike strožje kazensko ukrepati, saj je med osumljenci le 3000 povratnikov.

V obdobju 1981—90 se je skoraj dvakrat povečal delež predkaznovanih za enaka kazniva dejanja (iz 20,3 % na 39,4 %, specialni povratki). Povečanje deleža tri in večkrat predkaznovanih je posebej opazno pri specialnem povratku, saj se je indeks osumljencev za enaka kazniva dejanja, ki so bili prej tri in večkrat kaznovani, povečal na 3890.

2.3. Povratništvo polnoletnih obsojencev v Jugoslaviji in Sloveniji

Tabela 3 kaže, da v Jugoslaviji in Sloveniji delež povratnikov, med vsemi sodno kaznovanimi od leta 1954—89 nenehno narašča. Ta delež je bil v vsem obdobju znatno višji v Sloveniji

kot v Jugoslaviji. Iz podatkov ni mogoče sklepati, koliko gre resnično za porast števila povratnikov v kriminaliteti ali za natančnejšo evidenco prejšnje kaznovanosti.

Izračun deležev obsojencev, ki so prvič obsojeni in povratnikov (po metodologiji pri tabeli

Tabela 3: Polnoletni obsojenci v Jugoslaviji in Sloveniji po prejšnji kaznovanosti v obdobju od 1954—1989

Leto	Jugoslavija			Slovenija		
	Število polnoletnih obsojencev	prej kaznovane osebe		Število polnoletnih obsojencev	prej kaznovane osebe	
		Število	%		Število	%
1954	120 131	13 798	11,49	13 207	2537	19,21
1955	139 105	19 112	13,74	16 204	3323	20,51
1956	134 289	20 379	15,18	15 921	3469	21,79
1957	124 288	19 668	15,82	14 007	3403	24,29
1958	111 759	18 052	16,15	12 335	3153	25,56
1959	122 197	19 310	15,80	12 126	3121	25,74
1960	107 940	13 482	12,49	10 595	2577	24,32
1961	119 496	14 013	11,73	9 969	2067	23,47
1962	121 259	14 544	11,99	10 406	2490	23,93
1963	118 626	14 913	12,57	10 856	2964	27,30
1964	113 803	14 245	12,52	9 182	2704	29,45
1965	108 309	13 865	12,80	9 546	2584	27,07
1966	114 772	12 916	11,25	10 212	2805	27,07
1967	100 274	11 040	11,01	10 345	2680	25,91
1968	98 132	11 149	11,36	10 842	2738	25,25
1969	101 367	11 092	10,94	10 957	2832	25,85
1970	101 915	11 998	11,77	10 452	2855	27,32
1971	99 079	12 006	12,12	10 949	2995	27,35
1972	101 968	12 664	12,42	11 754	3354	28,53
1973	91 408	13 549	14,82	11 387	3350	29,42
1974	106 031	15 783	14,89	11 942	3553	29,75
1975	115 649	17 532	15,16	12 472	3508	28,13
1976	113 576	17 997	15,85	12 711	3842	30,23
1977	107 398	17 367	16,17	13 292	4039	30,39
1978	93 880	15 416	16,42	11 954	3670	30,70
1979	94 395	15 514	16,44	9 415	2901	30,81
1980	98 865	17 546	17,75	11 040	3412	30,91
1981	98 213	17 321	17,64	10 918	3417	31,30
1982	104 317	18 750	17,97	11 673	3546	30,38
1983	107 770	19 623	18,21	12 297	4243	34,50
1984	113 655	21 294	18,74	13 782	4432	32,16
1985	107 593	20 843	19,37	13 528	4649	34,37
1986	110 091	22 129	20,10	13 102	4483	34,30
1987	111 604	23 134	20,73	12 002	4146	34,57
1988	109 581	22 391	20,43	11 986	4220	35,21
1989*	109 049	22 411	20,55	12 716	4452	35,02

Vir: Statistički godišnjak Jugoslavije, letniki 1953—1990.

* Opomba je na naslednji strani.

Tabela 4: Polnoletni obsojeni v Sloveniji po prejšnji obsojenosti za istovrstna in druga kazniva dejanja od 1980—1989.

Leto	Število obsojencev	Prej obsojeni po vrsti kaznivega dejanja							
		skupaj		istovrstna		za druga		istovrstna in druga	
		štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%
1980	11 040	3412	30,91	1004	29,4	1787	52,4	621	18,2
1981	10 918	3417	31,30	995	29,1	1795	52,5	627	18,4
1982	11 673	3546	30,38	1080	30,5	1829	51,6	637	17,9
1983	11 800	3746	34,50	1097	29,3	1972	52,6	677	18,1
1984	13 782	4432	32,16	1204	27,2	2372	53,5	856	19,3
1985	13 528	4649	34,37	1294	27,8	2423	52,2	932	20,0
1986	13 102	4483	34,30	1225	27,3	2421	54,0	825	18,7
1987	12 002	4146	34,57	1070	25,8	2251	54,3	864	19,9
1988	11 986	4220	35,21	1198	28,4	2158	51,1	871	20,5
1989	12 716	4452	35,02	1062	23,9	2519	56,5	871	19,6

Vir: Statistični letopis Slovenije (letniki 1983—1990). Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana.

2), kaže, da je udeležba predkaznovanih med vsemi obsojenimi v Sloveniji leta 1988 znašala 1,3 % (delež 4220 od 330 000 predkaznovanih), delež obsojenih med prebivalci, ki še niso bili kaznovani (od 11 986 obsojencev odštejemo 4220 povratnikov in za 7766 obsojencev izračunamo delež od 600 000 prej neobsojenih prebivalcev) pa je znašal 1,3 %, kar kaže, da je med obsojenimi delež prej nekaznovanih na leto enak kot delež kaznovanih prebivalcev. Iz vidika verjetnosti kriminalitete niso povratniki nič bolj nevarni kot prej nekaznovani. Povratništvo je enako »normalen« družbeni pojav kot sama kri-

minalitetă, zato poskusi za zmanjšanje povratništva ne morejo imeti vidnega (v statističnem pomenu) uspeha. Kriminaliteta ni odvisna od načina obravnavanja, temveč od družbenih in osebnih razmer in položajev, ki ljudem omogočajo tudi kriminalno dejavnost.

2.4. Polnoletni obsojeni v Sloveniji po prejšnji obsojenosti za istovrstna in druga kazniva dejanja

Na tabeli 4 vidimo, da se je delež povratnikov med obsojenimi polnoletnimi osebami v Sloveniji v obdobju od 1980—89 rahlo povečal in je

* Deleži povratnikov leta 1989 med polnoletnimi obsojenimi osebami v Jugoslaviji ter v republikah in pokrajinah:

Območje	Število vseh obsojenih	Število prej obsojenih	%
SFRJ	109 049	22 411	20,6
SAP Kosovo	4 605	231	5,0
SR Makedonija	10 878	1 191	10,9
SR Črna gora	1 818	244	13,4
SR Bosna in Hercegovina	13 080	2 321	17,7
SR Srbija s pokrajinama	45 354	8 344	18,4
SR Srbija brez pokrajin	32 337	6 199	19,2
SAP Vojvodina	8 412	1 914	22,8
SR Hrvatska	25 239	5 866	23,2
SR Slovenija	12 680	4 445	35,1

Vir: Statistički godišnjak Jugoslavije 1990, s. 614.

O razlogih, zakaj izkazuje Slovenija večji delež povratnikov kot druge republike glej Povratništvo v Sloveniji, s. 122.

Tabela 5: Polnoletni obsojeni v Sloveniji po prejšnji obsojenosti za kazniva dejanja zoper življenje in telo, premoženje in promet v obdobju 1985—1989.

Kaznivo dejanje	Leto	Stev. vseh obs.	Prej obsojeni polnoletni obsojeni za istovrstna in druga kazniva dejanja											
			skupaj		istovrstna kazniva dejanja				druga kazniva dejanja				istov. + druga	
			štev.	%	štev.	%	enkrorat	%	2 in več	%	štev.	%	enkrorat	%
ŽIV	85	1176	447	38,3	85	19,0	77,6	22,4	294	65,8	56,5	43,5	68	15,2
	86	1032	398	38,6	63	15,8	71,4	28,6	272	68,4	57,7	42,3	63	15,8
	87	965	423	43,8	58	13,7	74,1	25,9	286	67,6	58,4	41,6	79	18,7
	88	1007	435	43,2	66	15,2	78,8	21,2	281	64,6	54,4	45,6	88	20,2
	89	1053	454	43,1	48	10,6	72,8	27,2	330	72,7	50,0	50,0	76	16,7
PRE	85	6489	2504	38,6	822	32,8	52,6	47,4	1054	42,1	60,0	40,0	628	25,1
	86	6455	2448	37,9	832	34,0	53,1	46,9	1046	42,7	59,8	40,2	570	23,3
	87	5559	2224	40,0	700	31,5	56,0	44,0	987	44,4	58,5	41,5	537	24,1
	88	5345	2180	40,1	776	35,6	52,1	47,9	847	38,9	56,8	43,2	557	25,5
	89	5396	2239	41,5	654	29,2	46,5	53,5	1016	45,4	59,0	41,0	569	25,4
PRO	98	2507	541	21,6	183	33,8	82,0	18,0	295	54,6	66,1	33,9	63	11,6
	86	2429	509	21,0	158	31,0	82,3	17,7	285	56,0	62,8	37,2	66	13,0
	87	2641	488	18,5	164	33,6	86,0	14,0	257	52,7	64,2	35,8	67	13,7
	88	2798	564	20,2	179	31,7	87,2	12,8	314	55,7	65,9	34,1	71	12,6
	89	3102	632	20,4	186	29,4	84,4	15,6	381	60,3	69,8	30,2	65	10,3

ZIV = kazniva dejanja zoper življenje in telo.

PRE = kazniva dejanja zoper družbeno in zasebno premoženje.

PRO = kazniva dejanja zoper splošno varnost prometa.

Vir: Pravosodje 1989. Rezultati raziskovanja št. 512. Zavod Republike Slovenije za statistiko. Ljubljana 1990, s. 65.

zadnji dve leti dosegel 35 %. Delež obsojenih za istovrstna kazniva dejanja je v tem obdobju znašal okrog 28 %, delež obsojenih za druga kazniva dejanja okrog 53 % in delež obsojenih za istovrstna in druga kazniva dejanja okrog 19 %. Med povratniki ni opaziti specializacije za istovrstna kazniva dejanja. Statistični podatki za leto 1989 kažejo, da je statistično ute-meljeno pričakovati, med širimi povratniki le enega specialnega povratnika. Iz statistike ni razvidno, ali morda povratniki ne ponavljajo istovrstnih kaznivih dejanj kot vsako drugo kaznivo dejanje. Za majhno specializacijo je lahko razlog tudi majhna sposobnost storilca postati »specialist« v izvrševanju določene vrste kaznivih dejanj, lahko pa je tudi strah, da bodo odkriti, če ostanejo pri istovrstnih kaznivih dejanjih (in enakih tehnikah).

2.5. Polnoletni obsojeni v Sloveniji po prejšnji obsojenosti za določene skupine kaznivih dejanj

Tabela 5 kaže, da je bilo v Sloveniji v obdobju 1985—89 med polnoletnimi obsojenimi pri kaznivih dejanjih zoper življenje in telo povprečno 43 % povratnikov (za istovrstna kazniva dejanja 15 %, za druga 67 % in za istovrstna in drugovrstna 18 %), pri kaznivih dejanjih zoper družbeno in zasebno premoženje je bilo povprečno 40 % povratnikov (za istovrstna 33 %, za druga 43 % in istovrstna in druga 24 %) in pri kaznivih dejanjih zoper splošno varnost prometa 21 % povratnikov (za istovrstna 32 %, za druga 55 % in istovrstna in druga 12 %). Najvišjo stopnjo povratništva opažamo pri kaznivih dejanjih zoper družbeno in zasebno premoženje in zoper življenje in telo, za polovico manj pa je povratka pri kaznivih dejanjih zoper splošno varnost prometa. Najmanj specialnega povratka je pri kaznivih dejanjih zoper življe-

nje in telo, enak delež specialnega povratka je pri kaznivih dejanjih zoper premoženje in zoper promet. V prometu je vsak tretji povratnik specialni povratnik.

Podatki kažejo, da je pri obsojenih za kaznivo dejanje zoper življenje in telo in za kaznivo dejanje zoper premoženje večje tveganje, da bodo v povratku storili drugo in ne istovrstno kaznivo dejanje. Napovedovalna shema je pomembna za penološke delavce pri izvrševanju zaporne kazni. Če je majhno tveganje za naslednje istovrstno kaznivo dejanje, je brez pomena osredotočiti »prevzgojo« na preteklo kaznivo dejanje, saj s tem ne preprečimo drugovrstnega kaznivega dejanja. Penološki delavci so v strokovnem preceptu, ali naj »prevzgajajo« obsojenca, da ne bo ponovil enakega kaznivega dejanja, kot je tisto, zaradi katerega je obsojen, ali pa mu naj preprečujejo drugovrstna kazniva dejanja. V tretmanskem programu je treba natančno opredeliti smer prevzgoje glede na bodoče tveganje povratništva za določeno vrsto kaznivih dejanj.

Tabela 5 kaže tudi gostotu specialnega in splošnega povratka. Pri kaznivih dejanjih zoper življenje in telo je bilo med specialnimi povratniki povprečno 75 % enkrat že obsojenih za ta kazniva dejanja, 25 % pa dva in večkrat; pri kaznivih dejanjih zoper premoženje je bilo povprečno 53 % enkrat že obsojenih za ta kazniva dejanja, dva in večkrat pa 47 %. pri kaznivih dejanjih s področja prometa je bilo prej že enkrat obsojenih za ta kazniva dejanja povprečno 85 %, dva in večkrat pa 15 %. Največ večkratnih specialnih povratnikov je pri kaznivih dejanjih zoper premoženje, najmanj pa zoper promet.

Čeprav je med storilci kaznivih dejanj zoper promet največ enkratnih specialnih povratnikov (85 %), pa jih le malo ponovi še tretjič istovrstno kaznivo dejanje. To kaže, da je druga kazen odločilna za prenehanje kriminalne kariere. Podobno ugodna je prognoza pri storilcih kaznivih dejanj zoper življenje in telo, saj jih po drugi kazni 75 % preneha s takimi kaznivimi dejanji. To kaže, da morda za drugi specialni povratek storilec še ne »zasluži« najvišje možne kazni, ker je visoka verjetnost, da bo po drugem kaznivem dejanju prenehal s kriminaliteto. Prav (pre)stroga kazen lahko prispeva k kriminalizaciji osebnosti in k nastanku kriminalne kariere. Če sploh so kriminalne kariere v Sloveniji, so zlasti na področju kaznivih dejanj zoper premoženje

ženje, saj je bilo leta 1989 med povratniki 53,5 % takih, ki so bili prej že dva in večkrat obsojeni za istovrstna kazniva dejanja. Praktično bo vsak drugi obsojenec za premožensko kaznivo dejanje povratnik, ne glede na sankcijo in tretman. Matrice tveganja povratništva za različna kazniva dejanja so pomembne pri odmeri in pri izvrševanju kazni.

Tabela 5 kaže, da je med povratniki, ki so storili kazniva dejanja zoper življenje in telo in zoper promet, vedno več kot polovica takih, ki so prej že storili druga kazniva dejanja. To pomeni, da so ta dejanja vendarle v določeni meri izraz »kriminalne« osebnosti storilca, in da ne gre za slučajno (situacijsko) kaznivo dejanje. Zlasti je to presenetljivo za kazniva dejanja v prometu, kjer se tudi z drugimi kaznivimi dejanji kaže osebnost in značaj storilca in je pravilno kaznivo dejanje le eno v vrsti kaznivih dejanj. Zato tudi večini prometnih obsojencev med prestajanjem zaporne kazni nič ne koristi učenje prometnih znakov, saj neznanje ni bil razlog za kaznivo dejanje in bo naslednje kaznivo dejanje dosti prej premožensko kot prometno.

2.6. Polnoletni obsojenci v Sloveniji po prejšnji kaznovanosti in spolu

Iz tabele 6 je razvidno, da je v Sloveniji v obdobju od 1985—89 znašal delež povratnikov med moškimi povprečno 37 %, med ženskami pa 23 %; pri moških ta delež od leta 1985 dalje nenehno narašča, pri ženskah pa vsaj zadnja 4 leta, ostaja na isti ravni. Leta 1985 je bila razlika med deleži povratništva moških in žensk 4,3 % (moški 36,4 %, ženske 32,1 %), leta 1985 pa je ta razlika narasla na 21,3 % (moški 40,3 %, ženske 19,0 %). Pri moških je znašal delež specialnega povratka povprečno 25 %, pri ženskah pa 43 %. Pri specialnih povratnikih je bilo pred tem že enkrat obsojenih 62 % moških in 65 % žensk. Tudi ni bistvene razlike v deležu specialnega povratništva glede na prejšnjo dvakratno in večkratno predkaznovanost. To kaže, da pri moških in pri ženskah, glede na preteklost, veljajo podobne zakonitosti specialnega povratništva. Za druga kazniva dejanja je bilo prej obsojenih povprečno 53 % moških in 40 % žensk, in sicer enkrat povprečno 69 % žensk in 57 % moških, dvakrat in večkrat pa povprečno 43 % moških in 30 % žensk. Za istovrstna in druga kazniva dejanja je bilo prej obsojenih povprečno 20 % moških in 15 % žensk.

Tabela 6: Polnoletni obsojeni v Sloveniji po prejšnji kaznovanosti in spolu v obdobju 1985—1989.

Spol	Leto	Obsojeni skupaj	Prej obsojene osebe za istovrstna in druga kazniva dejanja											
			skupaj		istovrstna kazniva dejanja				druga kazniva dejanja				istov. + druga	
			štev.	%	štev.	%	en-krat %	2 in več %	štev.	%	en-krat %	2 in več %	štev.	%
MOŠKI IN ŽENSKE	1985	13 528	4649	34,4	1294	27,8	61,5	38,5	2423	52,1	59,3	40,7	932	20,1
	1986	13 103	4483	34,2	1225	27,3	60,9	39,1	2421	54,0	58,2	41,8	837	18,7
	1987	12 002	4146	34,5	1070	25,8	64,1	35,9	2251	54,3	57,4	42,6	825	19,9
	1988	11 986	4220	35,2	1198	28,4	62,0	38,0	2158	51,1	55,9	44,1	864	20,5
	1989	12 718	4452	35,0	1062	23,9	57,8	42,2	2519	56,6	57,6	42,4	871	19,5
MOŠKI	1985	11 752	4272	36,4	1122	26,3	60,7	39,3	2278	53,3	58,7	41,3	872	20,4
	1986	11 306	4129	36,5	1072	26,0	60,3	39,7	2264	54,8	57,0	43,0	793	19,2
	1987	10 424	3841	36,8	940	24,5	63,8	36,2	2128	55,4	57,0	43,0	773	20,1
	1988	10 429	3897	37,4	1052	27,0	61,3	38,7	2032	52,1	55,1	44,9	813	20,9
	1989	10 948	4116	40,3	933	22,7	57,0	43,0	2359	57,3	56,8	43,2	824	20,0
ŽENSKE	1985	1 176	377	32,1	172	45,6	66,9	33,1	145	38,5	69,0	31,0	60	15,9
	1986	1 796	354	19,7	153	43,2	65,4	34,6	157	44,4	75,8	24,2	44	12,4
	1987	1 578	305	19,3	130	42,6	66,2	33,8	123	40,3	65,0	35,0	52	17,1
	1988	1 557	323	20,7	146	45,2	67,1	32,9	126	39,0	68,2	31,8	51	15,8
	1989	1 770	336	19,0	129	38,4	63,6	36,4	160	47,6	69,4	30,6	47	14,0

Vir: Pravosodje 1989. Rezultati raziskovanj št. 512. Zavod Republike Slovenije za statistiko. Ljubljana 1990, s. 65.

Tabela 7: Mladoletni obsojeni v Sloveniji po prejšnji obsojenosti za istovrstna in druga kazniva dejanja od 1980—1989.

Leto	Obsojeni število	Prej obsojeni po vrsti kaznivega dejanja									
		skupaj		istovrstna		za druga		istovrstna in druga			
		štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%
1980	875	73	8,3	56	76,7	12	16,4	5	(6,9)	—	—
1981	825	55	6,7	48	87,3	7	12,7	—	—	—	—
1982	919	56	6,1	38	67,9	15	26,8	3	(5,3)	—	—
1983	1164	88	7,6	64	72,7	24	27,3	—	—	—	—
1984	1297	106	8,2	82	77,4	24	22,6	—	—	—	—
1985	1098	103	9,4	68	66,0	32	31,0	3	(3,0)	—	—
1986	1043	109	10,4	76	69,7	31	28,4	2	(1,9)	—	—
1987	1104	109	9,9	56	51,4	49	45,0	4	(3,6)	—	—
1988	972	67	6,9	42	62,7	23	34,3	2	(3,0)	—	—
1989	1183	97	8,2	58	59,8	36	37,1	3	(3,1)	—	—

Vir: Statistički godišnjak Jugoslavije (1982—1990). Savezni zavod za statistiku, Beograd. Izračuni Brinc Franc.

Med ženskami je manj povratništva kot med moškimi, zato pa je med ženskami znatno večji delež specialnega povratništva, ni pa razlike v

prejšnji enkratni, dvakratni ali večkratni obsojenosti. Nasprotno je pri ženskah dosti večje tveganje za ponovitev istovrstnega kaznivega dejanja.

Tabela 8: Mladoletni obsojeni v Jugoslaviji po prejšnji obsojenosti za kazniva dejanja zoper življenje in telo, zoper premoženje in zoper druge kaznive dejanja v obdobju 1985—1989.

Leto	Vrsta kazni-vega dejanja	Vsi obsojeni	Prej obsojeni mladoletniki								
			skupaj			istovrst. kaz. dej.		druga kaz. dej.		isto + druga kaz. dej.	
			štev.	štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%
1985	življ.	281	20	7,1		5	14	1	...
	premož.	5910	505	8,5	438	86,7	53	10,5	14	2,8	
	drugo	604	28	4,6	7	19	2	...	
1986	življ.	274	12	4,4	6	6	—	—	
	premož.	6115	520	8,5	415	79,8	80	15,4	25	4,8	
	drugo	698	36	5,2	14	31	1	...	
1987	življ.	290	15	5,2	5	10	—	—	
	premož.	6720	535	8,0	415	77,6	80	15,0	40	7,4	
	drugo	695	29	4,2	8	17	4	...	
1988	življ.	282	22	7,8	9	13	—	—	
	premož.	5866	497	8,5	422	84,9	64	12,9	11	2,2	
	drugo	852	40	4,7	19	20	1	...	
1989	življ.	311	18	5,8	4	13	1	...	
	premož.	5814	510	8,7	373	73,1	113	22,2	24	4,7	
	drugo	704	23	3,3	7	15	1	...	

Vir: Statistički godišnjak Jugoslavije (letniki 1983—1990). Savezni zavod za statistiku, Beograd. Za Slovenijo niso objavljeni podobni statistični podatki. V premoženskih kanzivih dejanjih so zajeta kazniva dejanja zoper zasebno in družbeno premoženje.

nja kot pri moških, kjer je večja verjetnost, da bo novo kaznivo dejanje druge vrste kot tisto, za katero je bil obsojen.

2.7. Mladoletniki obsojeni v Sloveniji po prejšnji obsojenosti za istovrstna in druga kazniva dejanja

Tabela 7 kaže, da je znašala povprečna stopnja povratništva med obsojenimi mladoletniki v Sloveniji v obdobju 1980—89 8,2 %. Mladinsko kazensko pravosodje zajema 4 starostna leta. Če se iz skupine, ki je rojena istega leta (npr. leta 1976) pojavijo vsako leto med povratniki prej samo enkrat obsojeni, to znese v štirih letih 32,8 % (8,2 krat 4) povratnikov iz te rojstne skupine. V obdobju 1984—87 pomeni to najmanj 400 kroničnih povratnikov, ki bodo nadaljevali s kriminalno kariero tudi kot polnoletniki. Če

je v vsaki rojstni skupini 400 bodočih kroničnih povratnikov, jih je v štirih rojstnih skupinah 1600.¹⁷

Povprečna stopnja specialnega povratništva mladoletnikov znaša 69,2 %, za druga kazniva dejanja 28,2 % in za istovrstna in druga kazniva dejanja 2,6 %. Pri mladoletnikih je visoko tveganje, da bodo specialni povratniki. Mladoletniki le izjemoma izvršujejo hkrati istovrstna in druga kazniva dejanja. Če mladoletnike, ki so obsojeni za premoženska kazniva dejanja, »prevzgajamo«, da ne bi ponovili takih kaznivih dejanj, je po statistični napovedi pri vsakem tretjem mladoletniku tako ravnanje obsojeno na neuspeh, saj jih bo 30 % zanesljivo storilo

¹⁷ V Londonu znaša verjetnost, da bo »obsojeni mladoletnik« obsojen po polnoletnosti, 70,5 %, če pa ni bil obsojen kot mladoletnik, je le 16,4 % verjetnost. Langan, Farrington, s. 542.

drugovrstna kazniva dejanja. Za »prevzgojo« je pomembna verjetnost istovrstnega ali drugovrstnega kaznivega dejanja.

2.8 Mladoletni obsojeni v Jugoslaviji po prejšnji obsojenosti za določene skupine dejanj

Tabela 8 prikazuje obsojene mladoletnike v Jugoslaviji v obdobju 1985—89. Povprečno največ obsojenih mladoletnih povratnikov je storilo kazniva dejanja zoper premoženje (8,5 %) in zoper življenje in telo (6 %). Med povratniki je storilo istovrstna kazniva dejanja v povprečju 80,5 %, druga 15,2 % in istovrstna in druga 4,3 %. Ves specialni povratek je praktično osre-

dotočen na premoženska kazniva dejanja, kar kaže na zelo majhno možnost preprečevanja tovrstnega povratništva z izrekanjem in izvrševanjem kazenskih sankcij za mladoletnike.

2.9 Polnoletni obsojeni sprejeti na prestajanje kazni zapora v Sloveniji po povratništvu in vrsti kazenskega zavoda

Iz tabele 9 je razvidno, da je bilo v obdobju od 1986—90 v Sloveniji vsako leto sprejeto v kazenske zavode povprečno 56,4 % povratnikov. Med sprejetimi v kazenske poboljševalne domove je večina prvič obsojenih, dočim je med sprejetimi v zapore večina povratnikov. Iz tega sklepamo, da se povratnikom izrekajo v po-

Tabela 9: Obsojeni sprejeti na prestajanje kazni zapora v Sloveniji od 1986—1990 po povratništvu in vrsti zavoda

Leto	Obsojeni sprejeti na prestajanje kazni																	
	skupaj	prvič kaznovani			povratniki		sprejeti v kaz. pob. domove						sprejeti v zapore					
		skupaj		prvič kaznov.			skupaj		prvič kaznov.		povratniki		skupaj		prvič kaznov.		povratniki	
		št. stev.	%	št. stev.	%	št. stev.	%	št. stev.	%	št. stev.	%	št. stev.	%	št. stev.	%	št. stev.	%	
1986	1920	838	43,6	1082	56,4	618	32,2	419	67,8	199	32,2	1302	67,8	419	32,2	883	67,8	
1987	1711	719	42,0	992	58,0	600	35,1	379	63,2	221	36,8	1111	64,9	340	30,6	771	69,4	
1988	1670	669	40,1	1001	59,9	481	28,8	264	54,9	217	45,1	1189	73,2	405	34,1	784	65,9	
1989	1623	681	42,0	942	58,0	444	27,4	254	57,2	190	42,8	1179	72,6	427	36,2	752	63,8	
1990	1020	515	50,5	505	49,5	332	32,5	211	63,5	121	36,5	688	67,5	304	44,2	384	55,8	

Vir: Statistično poročilo o polnoletnih osebah in mladoletnikih kaznovanih za prekrške sprejetih na prestajanje kazni v letu... (obrazec IK-3). Ministrstvo za pravosodje in upravo Republike Slovenije.

Tabela 10: Obsojeni odpuščeni s prestajanja kazni v Sloveniji v obdobju 1986—90 po povratništvu in načinu odpusta s prestajanja kazni

Leto	Skupaj odpuščeni	Prvič kaznovani obsojeni						Povratniki							
		skupaj	prestali vso kazen zapora			delno prestali kazen			skupaj	prestali vso kazen zapora	delno prestali kazen				
			odločba komisije	odločba upravnika	odločba komisije	odločba upravnika	odločba komisije	odločba upravnika			odločba komisije	odločba upravnika	odločba upravnika		
	št. stev.	št. stev.	št. %	št. %	št. stev.	št. %	št. stev.	št. %	št. stev.	št. %	št. stev.	št. %	št. %		
1986	1560	823	195	23,6	394	48,0	234	28,4	737	267	36,2	168	22,8	302	41,0
1987	1758	756	180	23,8	342	45,2	234	31,0	1002	417	41,6	197	19,7	388	38,7
1988	1572	646	212	32,8	255	39,5	179	27,7	916	451	49,2	169	18,5	296	32,3
1989	1648	672	259	38,5	208	31,0	205	30,5	976	464	47,5	160	16,4	352	36,1
1990	1281	529	58	11,0	307	58,0	164	31,0	752	237	31,5	200	26,6	315	41,9

Vir: Statistično poročilo o polnoletnih osebah, odpuščenih s prestajanja kazni (obrazec IK-5), Statistično poročilo o pogojnem odpustu s prestajanja kazni po odločbi komisije (obrazec IK-7), Statistično poročilo o pogojnem odpustu s prestajanja kazni po odločbi upravnika KPZ (obrazec IK-8). Ministrstvo za pravosodje in upravo Republike Slovenije za obdobje 1986—90.

vprečju krajše kazni kot prvič obsojenim, ker je njihova kriminaliteta lažje vrste kot kriminaliteta prvič obsojenih. V Sloveniji večina povratnikov prestaja kazen v zaporih (in oddelkih zaporov), iz česar sklepamo, da je njihova (družbena in zaporska) nevarnost majhna.

Tabela 9 tudi kaže, da se je leta 1990 v primerjavi z letom 1989, število sprejetih v kazenske zavode zmanjšalo za 603 obsojence, od tega se je zmanjšalo število prvič obsojenih za 166, število povratnikov pa za 437. Ob ustreznih kaznovalnih politiki, bi moralno biti razmerje obratno. Zato podatki verjetno niso odraz načrtne kaznovalne politike pravosodja, temveč so odraz trenutnega stanja, ki nima trajnejše vrednosti.

2.10 Obsojenci odpuščeni s prestajanja kazni zapora v Sloveniji po povratništvu in načinu odpusta

Po tabeli 10 prestane vso kazen bistveno večji delež povratnikov kot prvič obsojenih obsojenec. Komisija odobri pogojni odpust dvakrat večjemu deležu prvič obsojenih kot povratnikov. Povratništvo je torej zaviralni dejavnik pri odobritvi pogojnega odpusta. Delo komisije za pogojne odpuste je bilo v letu 1990 izjemno zaradi (pre)velikih statističnih odklonov v primerjavi s prejšnjimi leti. Ob amnestiji leta 1990 bi bilo normalno pričakovati, da bo komisija zmanjšala število pogojnih odpustov vsaj pri povratnikih, če že ne pri prvič obsojenih. V resnici pa je komisija v letu 1990 v primerjavi z letom 1989 povečala delež pogojno odpuščenih med prvič kaznovanimi za 87 %, pri povratnikih pa za 62 %. Tudi to kaže na izjemnost dogajanj na področju izvrševanja kazni zapora v letu 1990. Počakati bo treba vsaj 5 let, da bo mogoče oceniti politiko pogojnih odpustov.

Ker je bilo leto 1990 izjemno v skrajševanju zapornih kazni, se je (in se še) kriminaliteta bolj splačala kot v preteklih letih. Država je večini obsojencev odpustila znaten del izrečene (zaslužene?) kazni, s tem pa so se porušila razmerja med zagroženimi, izrečenimi in prestanimi kaznimi in pravičnost sojenja se je zamajala v samih temeljih. To ima lahko dalekosežne posledice pri zmanjšanju zastraševalnega in moralnoetičnega učinka kaznovanja in izvrševanja zaporne kazni. Skrajševanje kazni z amnestijo in pogojnimi odpusti poraja na končni stopnji dvom v pravičnost kazenskega pravosodja (ka-

zenskega zakona in zagroženih kazni) in v pravičnost sojenja ter izrekanja kazni. To pa povratno vpliva ne le na sodstvo, temveč tudi na prizadevanje policije pri odkrivanju kriminalitete in na tožilce glede smotrnosti obtoževanja in vztrajanja na »pravični« ozioroma z zakonom zagroženi kazni.

2.11 Polnoletni obsojenci v kazenskih zavodih Slovenije na dan 1. 8. 1991 po predkaznovanosti in kazenskem zavodu, v katerem prestajajo kazen

Iz tabele 11 je razvidno, da je 1. 8. 1991 prestajalo zaporno kazen v slovenskih kazenskih zavodih 597 polnoletnih obsojencev (moških in žensk), med temi je bilo 258 (43,2 %) prvič kaznovanih in 339 (56,8 %) povratnikov. Med povratniki je bilo največ enkrat predkaznovanih (89 oz. 26,3 %), dvakrat predkaznovanih je več kot dvakrat manj (41 oz. 12,1 %), potem pa število povratnikov, ki so bili do 9-krat predkaznovani naglo upada (295 oz. 87,0 %), 10 in večkrat predkaznovanih pa je malo (44 oz. 13,0 %). Povratniki so v vseh kazenskih zavodih enakomerno porazdeljeni, najmanjši delež povratnikov je v Zaporih Koper (25,0 %), največji pa v Zaporih Maribor (75,0 %). V večini zavodov je več kot polovica povratnikov. In v čem so sploh razlike med »oddelki«, »zapor« in »kazenskim poboljševalnim domom«? Za razvrščanje obsojencev v kazenske zavode bi bilo potrebno izdelati strokovno uteviljen kategorizacijski in klasifikacijski sistem, zaradi napredovanja slovenske teoretične in praktične penologije, pa tudi iz ekonomske razlogov, saj so kazenski zavodi predragi za (revno) slovensko državo.

Vsak od 339 povratnikov je bil povprečno petkrat predkazovan. Iz tega zornega kota pomeni povratništvo hud kazenskopravni in penološki problem. Z nadaljnjam raziskovanjem bi bilo potrebno pri povratnikih proučevati gostoto in vrsto kazni in nastanek, trajanje ter prenehanje njihove kriminalne kariere. To bi v mnogocem olajšalo procese sojenja in izvrševanja kazenskih sankcij. Doslej številne raziskave kažejo, da primarnim delinkventom z nobenimi znanimi sredstvi ni mogoče preprečiti povratništva in prehoda v kriminalno kariero.¹⁸

¹⁸ V kriminalni karieri je vprašanje, kateri dejavniki odločajo o udeležbi v kriminaliteti in kateri dejavniki odločajo za »enkrat ali večkrat«. Smith et al., s. 15.

Tabela 11: Polnoletni obsojeni v kazenskih zavodih Slovenije na dan 1. 8. 1991 po predkaznovanosti in kazenskem zavodu, v katerem prestajajo kazen

Kaz. pob. zavod	Skupaj štev.	Prvič kaznov. %	Povratniki	Predkazovanost obsojencev																					
				št. / %	št. / %	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	17	18	19	20	21
Radov.	10	7	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
N. Gor.	9	4	5	2	16	56,8	89	41	38	33	29	15	22	18	10	7	7	3	2	4	4	3	1	2	2
Rožata	34	18	4	1	16	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Mur. S.	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Koper	16	12	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ig. moš.	16	6	6	1	10	6	4	3	3	3	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zap. Ce.	31	15	16	1	16	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
N. mesto	11	4	4	1	7	75,0	45	9	5	6	3	4	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Marib.	60	15	25,0	1	177	61,0	38	18	22	15	21	9	6	4	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Dob.	290	113	38,0	1	40	14	4	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Ljubl.	93	53	57,0	10	57,0	12	43,0	4	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Ig. žen.	22																								

Opoomba: V tabeli so zajeti samo polnoletni moški obsojeni: ni zajetih 5 mladoletnikov, ki so v KPD Celje prestajali kazen mladoletniskoga zapora.

Vir: Računalniški izpis obsojencev na prestajalnju kazni v Republiki Sloveniji 1. 8. 1991. Podatki za Zapore Celje in Oddelek Nova Gorica so iz izpisa za 15. 8. 1991. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. Ročna obdelava podatkov Franci Brinc.

3. Sklepno razmišljjanje s predlogi

V tem prispevku nismo opisovali kriminoških in penoloških teorij, toda vsaka ugotovitev temelji na teoriji in hkrati ustvarja teorijo za razumevanje človekovega vedenja. Vsako človekovo vedenje je le naravno zaporedje vzrokov in posledic. Kriminaliteto lahko le razumeamo, ne moremo pa je preprečiti. Koliko bo družbeni odziv na kriminaliteto kaznovalne ali tretmanske narave, je odvisno od družbenih razmer in spoznanj o zakonitostih človekovega vedenja.

Vprašati se moramo, kaj pričakujemo od zaporov. Od tega je odvisno, koga bomo kaznovali ob čim manjših stroških. Država lahko veliko prihrani, če uporablja zapor za majhno število najbolj nevarnih prestopnikov. Kazenski zavodi ne morejo preprečiti kriminalitete in ne povratništva. Zato morajo svoje delovanje usmeriti na uresničljive cilje. Največ, kar lahko storijo je, da obsojencem olajšajo prestajanje zaporne kazni, skrbijo, da se jim po prestani kazni uredijo živiljenjske razmere ter rešujejo njihove probleme, ki so posledica prestajanja kazni.

Po podatkih za obdobje 1981–90 prijavljena kriminaliteta ne narašča, prej se zmanjšuje. Med osumljenci je stalen delež predkaznovanih (16–19 %) oziroma okrog 3000 letno. Med osumljenci se zmanjšuje delež prej enkrat in dvakrat kaznovanih, delež tri in večkrat predkaznovanih pa močno narašča. Povečuje se delež predkaznovanih za enaka kazniva dejanja (specialni povratek). Med polnoletnimi obsojenimi v Sloveniji je 35 % povratnikov. Udeležba predkaznovanih (upoštevanih je zadnjih 30 let) med vsemi obsojenimi v Sloveniji je znašala leta 1988 1,3 %, delež prej neobsojenih prebivalcev pa je znašal 1,3 %, kar kaže, da je med obsojenimi enak delež prej nekaznovanih kot kaznovanih prebivalcev. Predkaznovani (povratniki) niso pogosteje udeleženi v kriminaliteti kot tisti, ki se niso bili kaznovani. Vendar vse to ne narekuje strožje kaznovalne politike ne proti prvič kaznovanim, še manj proti povratnikom. Kaznovanje ne zmanjšuje kriminalitete in še manj povratništvo. Mnogi povratniki potrebujejo bolj družbeno skrb in pomoč kot kazzen. Kazenski zavodi so pogosto v vlogi socialnih ustanov, ki zagotavljajo povratnikom socialno varnost. Pojem povratništva sicer vsebuje negativno predstavo o osebnosti povratnika, vendar so povratniki lah-

ko manj »nevarni« (za družbo in zapor) kot prvič obsojeni.

V kazenskih zavodih bi morali več pozornosti posvetiti kriminalni preteklosti obsojenca. Če sploh so kriminalne kariere v Sloveniji, so zlasti na področju kaznivih dejanj zoper premoženje, praktično bo vsak drugi obsojenec za premožensko kaznivo dejanje povratnik, ne glede na sankcijo in tretman. Poznavanje kriminalne kariere je pomembno za policijo, tožilce, sodnike in penološke delavce. Prepoznavanje prestopnikov s kriminalno kariero narekuje selektivnost sojenja. Tu se postavlja etično vprašanje zakonitosti ločevanja prestopnikov z visoko gostoto kaznivih dejanj od tistih z nizko, kako določiti gostoto in kakšna stopnja napačnih pozitivnih in negativnih napovedi je sprejemljiva za sojenje. To vprašanje se pojavlja ob sojenju težjih kaznivih dejanj v zvezi z uporabo (dolge) zaporne kazni. Povratništva ni, če je kriminalna kariera končana po zadnjem kaznivem dejanju, če pa je gostota kaznivih dejanj majhna, ne bo povratka dolgo časa po prestani kazni. Če je čas opazovanja kratek, kriminalne kariere sploh ne opazimo, zato je pomembno, da je časovno obdobje, v katerem opazujemo kriminalno kariero in povratak, dovolj dolgo.

V Sloveniji je potrebno kriminalno kariero povratnikov raziskovati, spoznati je treba matrico prehajanja mladoletnih v polnoletne prestopnike, gostoto, vrsto in težo kaznivih dejanj ter specializacijo za istovrstna kazniva dejanja. Potrebno je ugotovljati vpliv kazenskih sankcij in izvrševanja zaporne kazni na kriminalno kariero. Posebej je treba proučiti vlogo policijskega nadzorstva nad povratniki, metode nadzorstva in njegov učinek (pozitivni in negativni). S proučevanjem bi ugotovili zaporednost izvrševanja istovrstnih in drugovrstnih kaznivih dejanj in prehode iz istovrstnih na drugovrstna kazniva dejanja. Rezultati so uporabni za kaznovalno politiko sodišč pri odmeri kazni povratnikom, za policijsko (preventivno) nadzorovanje »nevarnih« potencialnih povratnikov in za penologijo.

Na razpolago sta dve poti za zmanjšanje kriminalitete in sicer: zmanjšanje pripravljenosti prebivalcev, da kadar koli storijo kaznivo dejanje (zmanjšanje udeležbe prebivalstva v kriminaliteti), ali pa zmanjšanje gostote kaznivih dejanj pri prestopnikih (zmanjšanje individualne frekvence kaznivih dejanj). Danes ni znano, kako vpliva izvrševanje zaporne kazni na preprečevanje prihodnje kriminalitete obsojencev

in drugih, na katere naj bi kazen vplivala zastraševalno. Če bi znali storilce s kriminalno kariero zaustaviti na njihovi kriminalni poti, ali zmanjšati gostoto njihovih kaznivih dejanj, bi zmanjšali obseg kriminalitete. Prva kazensko-pravna intervencija v življenje človeka je možna po prvi aretaciji. To je kritičen trenutek za prepoznavanje povratnikov. Danes niso znani dejavniki, ki napovedujejo kriminalno kariero, zato tudi bodočih povratnikov ni mogoče zdaj prepoznati.

Zdi se, da nikoli ne bo mogoče predvideti, kaj šele preprečiti človekovo negativno vedenje, zato je proučevanje vzrokov povratništva brez večje praktične koristi. Tudi, če bi ugotovili vzroke za preteklo kaznivo dejanje, to ne bi koristilo pri preprečevanju novih dejanj, saj je vsako kaznivo dejanje življenjski dogodek v drugačnih psiholoških in stvarnih okoliščinah. Zato bi morali zmanjšati pričakovanja, da lahko vplivamo na količino povratništva, čeprav je ob tem pomembno, s kakšnimi sredstvi se sploh poskuša preprečiti povratništvo (razen s kaznijo). Ob spoznanju nemoči predvidevanja in preprečevanja povratništva, naj bi ustvarili do povratnikov bolj strpen odnos kot je danes. Slovenija ne more zmanjšati sedanjih 60 % povratništva med obsojenimi po odpstu iz kazenskih zavodov. Najmanj utemeljeno je povezovati količino povratništva z rehabilitacijsko ali kaznovalno usmeritvijo kazenskih zavodov, saj v začetku kazni ni mogoče vedeti, kdo bi lahko bil povratnik, da bi temu spoznanju prilagajali tretman.

Delež 35 % povratnikov med vsemi obsojenimi polnoletnimi v Sloveniji se je doslej vrednotil kot negativen kazalec. V tem pisanju ga prej vrednotimo kot znak dobre kaznovalne politike, saj dobro pravosodje obsoja le majhno število najbolj nevarnih prestopnikov. Zato podatka o deležu povratnikov med obsojenimi ne gre jemati tragično, saj Slovenci niso bolj kriminalni kot prebivalci drugih republik, kjer je manjši delež povratnikov.

Od leta 1986 do 1990 se je zmanjšalo število sprejetih obsojencev v kazensko poboljševalne zavode, vendar razlog za to ni zmanjšanje kriminalitete oziroma števila ovadenih oseb, temveč le spremembe v kaznovalni politiki sodišč v letu 1990 v primerjavi s prejšnjimi leti.

V kazenskih poboljševalnih zavodih Slovenije je 1. 8. 1991 prestajalo zaporno kazen 597 polnoletnih obsojencev (od tega 22 žensk, ni upoštevano 5 mladoletnikov v KPD Celje). Na tako

nizko stanje so delno vplivale amnestije. Osnovni razlog za nizko stanje je dejstvo, da je bilo leta 1990 sprejetih v kazenske zavode samo 1020 obsojencev (leta 1986 1920). Manjše število obsojencev z daljšimi kaznimi je bolj sodobna rešitev kot veliko obsojencev s krajšimi kaznimi. Korist od majhnega števila zapornikov je tudi ekomska. Zato naj sodišča ohranijo sedanjeno kaznovalno politiko, ki ustrezajo majhni družbeni nevarnosti kriminalitete. Država bo lažje našla ustrezne rešitve ob (pre)majhnem številu obsojencev v zaporih, kot ob prevelikem (glej težave drugih držav). Takemu stanju je treba prilagajati klasifikacijo obsojencev in ne pričakovati, da se bodo kazenski zavodi kmalu ponovno napolnili. Obsojeni so produkt določenih odločitev organov in posameznikov, ki odločajo o odvzemu prostosti. Zato je mogoče na te pojave organizirano vplivati. Slovenska penologija naj pokaže kaj zna in za kaj si prizadeva. Morda ima ta trenutek Slovenija edina v Evropi možnost, da lahko ob polpraznih kazenskih zavodih v miru razmišlja o načrtini državnih penitenciarnih politiki. Če bo ta trenutek zamujen, morda ne

bo nikoli več take priložnosti. Čakanje, da se bodo stvari same od sebe uredile, kakor se pač bodo, ne sodi v razumno kriminalno politiko.

Dejstvo, da so povratniki porazdeljeni po vseh kazenskih zavodih, še ničesar ne pove. Pomembno je, kdo so in kakšni so, saj ni rečeno, da je povratnik bolj nevaren kot tisti, ki je prvič storil kaznivo dejanje. Čeprav so nekateri povratniki begosumi in je nevarno, da bodo ponovili kaznivo dejanje, ni prav, da se režimi zaprtosti oblikujejo po najbolj nevarnih obsojencih in se dela krivica večini obsojencev. Koliko je nevarnih obsojencev, v Sloveniji ni nihče proučeval, saj ni merit za ocenjevanje nevarnosti. Po tujih izkušnjah je nevarnih največ 5 % obsojencev. Obsojenec, ki ni begosumen, tudi ni družbeno nevaren, saj stopnja družbene nevarnosti temelji na oceni verjetnosti storitve novega kaznivega dejanja, sam beg pa ni nevarno dejanje. Zato je treba izoblikovati novo kategorizacijo zavodov in klasifikacijo obsojencev po strokovnih merilih, da bo še večji delež obsojencev prestajal kažen v bolj odprtih režimih brez nevarnosti za družbo.

LITERATURA

- ANDREWS, D. A. et al.: Does Correctional Treatment Work? A Clinical Relevant and Psychologically Informed Meta-Analysis. *Criminology*, College Park 28/1990/3, s. 369—404.
- ARNAUDOVSKI, L., CACEVA, V.: *Povtorot kaj storitelite na krivični dela*. Institut za sociološki i političko-pravna istraživanja pri Univerzitetot »Kiril i Metodij« Skopje, Skopje 1979, 316 s.
- AUSTIN, J.: Assessing the New Generation of Prison Classification Models. *Crime and Delinquency*, New York 29/1983/4, s. 561—576.
- AVANESOV, G. A., KVAŠIS, V. E.: Nekotorie voprosi kriminolgičeskogo prognozirovaniya. *Vestnik moskovskogo universiteta*, Moskva 1968/6, s. 84—90.
- BARTON, S. J.: Juvenile Records and Recordkeeping Systems: Summary of a National Survey. V: *Juvenile and Adult Records: One System, One Record?* Proceedings of a BJS/Search Conference. U. S. Department of Justice, Washington 1990, s. 25—29.
- BAYER, M.: Povrat kod punoljetnih osudjenih osooba u FNRJ. V: *Problemi povrata*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1962, s. 12—108.
- BESSETTE, J. M.: Preface. V: *Juvenile and Adult Records: One System, One Record?* Proceedings of a BJS/Search Conference. U. S. Department of Justice, Washington 1990, s. V.
- BLUMSTEIN, A., et al.: Criminal Career Research. Its Value for Criminology. *Criminology*, Maryland 26/1988/1, s. 1—35.
- CASTILLE, R. D.: The Prosecutor's Need for Juvenile Records in the Adult Court. V: *Juvenile and Adult Records: One System, One Record?* Proceedings of a BJS/Search Conference. U. S. Department of Justice, Washington 1990, s. 57—60.
- CHAIKEN, M. R., CHAIKEN, J. M.: *Redefining the Career Criminal: Priority Prosecution of High-Rate Dangerous Offenders*. U. S. Department of Justice, Nationale Institute of Justice, Washington 1990, 92 s.
- CLEAR, T. et al.: Managing the Cost of Correction. *Prison Journal*, Philadelphia 62/1982/1, s. 3—63.
- CRIMINAL Justice Research at Rand. Publication Department, The Rand Corporation, Santa Monica 1988, 30 s.
- DECKER, S. H., SALERT, B.: Predicting the Career Criminal: An Empirical Test of the Greenwood Scale. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 77/1986/1, s. 215—236.
- FAIRHEAD, S.: *Persistent Petty Offenders*. A Home Office Research Unit Report. Her Majesty's Stationery Office, London 1981, 78 s.
- FARRINGTON, D. P.: Stepping Stones to Adult Criminal Careers. V: *Development of Antisocial and Prosocial Behavior*. Ed. by Olweus Dan et al. New York, Academic Press 1986, s. 359—384.
- GABOR, T.: Incapacitation Policies: Their Applicability to Canadian Situation. *Canadian Journal of Criminology*. Ottawa 27/1985/4, s. 409—428.
- GENDREAU, P. et al.: Predicting Recidivism with Social History Information and a Comparison of Their Predictive Power with Psychometric Va-

- riables. **Canadian Journal of Criminology**, 22/1980/3, s. 328—336.
- GOTTFREDSON, M., HIRSCHI, T.: Science, Public Policy, and the Career Paradigm. **Criminology**, College Park 26/1988/1, s. 37—55.
- HARRIS, C. H., STOLLMACH, S.: Failure Rate Analysis in Correctional Systems. V: Brounstein, H. S., Kamras, M.: **Operational Research in Law Enforcement, Justice and Societal Security**. Lexington Books, Lexington 1976, s. 143—153.
- HASSIN, Y.: Two Models for Predicting Recidivism. **The British Journal of Criminology**, London 26/1986/3, s. 270—286.
- HOFFMAN, P. B.: Females, Recidivism, and Salient Factor Score. **Criminal Justice and Behavior**, Beverly Hills 9/1982/1, s. 121—125.
- KLEIN, S. P., CAGGIANO, M. N.: **The Prevalence, Predictability, and Policy Implications of Recidivism**. Bureau of Justice Statistics, U. S. Department of Justice, RAND, Santa Monica 1986, 71 s.
- KOBAL, M.: Povratnici i problemi prevaspitavanja. V: **Problemi povrata**. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1962, s. 311—316.
- KONSTANTINOVIĆ, S.: Stalno osudjivana lica. **Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo**, Beograd 15/1977/4, s. 113—125.
- LANGAN, P., FARRINGTON, D. P.: Two Track or One Track Justice? Some Evidence from English Longitudinal Survey. **The Journal of Criminal Law and Criminology**, Chicago 74/1983/2, s. 519 do 546.
- LAYLOCK, G.: »Highly Dangerous« Prisoners. **Research Bulletin**, Home Office Research Unit, London 1983/15, s. 32—35.
- MATHIESEN, T.: **Prison on Trial**. Sage Publications, London 1990, 184 s.
- MILOSAVLJEVIĆ, M.: Izmedju neslobode. Mala edicija »Ideje«. Beograd 1975, 240 s.
- MILUTINNOVIĆ, M.: Aktuelna situacija i tendencije kriminalne politike u Jugoslaviji. **Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo**, Beograd 1/1963/2, s. 185—246.
- MONAHAN, J.: **Predicting Violent Behavior. An Assessment of Clinical Techniques**. Sage Publications Beverly Hills, London 1981, 183 s.
- MONTANDON, C.: La dangerosité. Revue de la littérature anglo-saxon. **Deviance et société**, Genève 3/1979/1, s. 89—104.
- MORRIS, N.: Lesson from the Adult Correctional System of Sweden. V: **Behavioral Science and Modern Penology**. Ed. by William H. Lyle and Thetus W. Horner. Charles Thomas Publisher, Springfield, Illinois 1973, s.
- NORMANDEAU, A., RIZKALA, S.: Conséquences économiques et sociales de la criminalité. **Revue de droit pénal et de criminologie**, Bruxelles 56/1975/1, s. 27—50.
- PARENT, D.: **Recovering Correctional Cost Through Offender Fees**. U. S. Department of Justice. National Institut of Justice, Washington 1990, 65 s.
- PINATEL, J.: Pokušaj sinteze kriminoloških i pravnih aspekata povrata. **Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo**, Beograd 6/1968/4, s. 593—601.
- POVRATNIŠTVO v Sloveniji**. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Ljubljana 1981, 128 s.
- PREDICTORS of Female Escape. **Criminal Justice and Behavior**, 4/1977/3, s. 285—300.
- PROBLEMI povrata**. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1962, 355 s.
- PROBLEMI povrata**. Jugoslovensko udruženje za krivično pravo i kriminologiju. Beograd 1971, s. 327—568.
- PROBLEMI povrata**. Odmeravanje krivičnih sankcija, tretman povratnika i njihov postpenalni prihvat. IV Savetovanje Saveza udruženja za penologiju Jugoslavije, Struga 30. 5.—2. 6. 1978. Tiškarna »Dubrava«, KPD Sremska Mitrovica 1978, 300 s.
- QUENSEL, S.: Crisis of Criminology, Chances for a Fresh Interdisciplinary Start? **Annales internationales de criminologie**, Paris 27/1989/1—2, s. 37—56.
- QUINSEY, U. L.: Politique institutionnelle de libération. Identification des individus dangereux — une revue de la littérature. **Criminologie**, Montréal 17/1984/2, s. 53—78.
- RELIĆ, J.: **Profesionalni kriminalitet**. Pokrajinski sekretarijat za unutrašnje poslove SAP Vojvodine, Novi Sad 1975, 186 s.
- ROBERT, P.: Les recherches »Cout du Crime«. **Revue de droit pénal et de criminologie**, Bruxelles 56/1976/6, s. 545—588.
- SAFONOV, A.: Recidiv prestuplenij uslovno-časovno odpuščenih. **Socialističeskaja zakonnost**, Moskva 1971/2, s. 53—55.
- SMIRNOV, G.: Ličnost v socialističnom obščestve. **Komunist**, Moskva 11/1967, s. 46.
- STANDARD for the Administration of Juvenile Justice**. Report of the National Advisory Committee for Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U. S. Department of Justice, Washington 1980, 522 s.
- WALLER, I.: Conditional and Unconditional Discharge from Prison. **Federal Probation**, Washington 38/1974/2, s. 9—14.
- ZAKLJUČCI IV. savetovanja Saveza udruženja za penologiju Jugoslavije (Struga, 31. 5.—2. 6. 1978). **Penologija**, Beograd 1978/1—2, s. 167—175.
- ZVEKIĆ, U.: Introductory Notes. V: **Essays on Crime and Development**. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institut (UNICRI). Rome 1990, s. 9—21.

Recidivism in Slovenia

Franci Brinc, S. J. D., Scientific Counselor, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Kongresni trg 11, 61000 Ljubljana, Slovenia.

The research tried to establish the extent of recidivism in Yugoslavia and Slovenia according to the official data from the police, courts and correctional institutions.

According to the data of police agencies, recorded crime has not been increasing but is rather decreasing. The rate of suspects who were previously convicted tend to be constant (19 %, which is approximately 3000 per year). The proportion of suspects previously convicted one or twice is decreasing, while the proportion of those who were previously convicted for the same offences several times is on the increase (special recidivism). In property crimes, every second convict is a recidivist. Among convicted persons, the proportion of repeat offenders is considerably higher in Slovenia (35 %) than in Yugoslavia (20 %). There is more recidivism

among men than women, but special recidivism is higher among the latter. On 1st August 1991 597 adult convicts were imprisoned in Slovenia, among them 258 (43.2 %) were sentenced for the first time and 339 (56.8 %) were recidivists.

The knowledge obtained so far suggests that it is not possible to reduce recidivism by sentencing. Penology should accept the fact that there are people who can not be prevented from committing crimes nor from repeating them, although it is of crucial importance what measures are actually used to obtain this objective.

Key words: crime, recidivism, convicts, recidivists, Slovenia, Yugoslavia.

UDC 343.235.1(497.1 + 497.12)